

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 3/2 2025

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

3/2-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

3/2-сан 2025

май - июнь

*Қарақалпақстан Республикасы мектепке шекемги хәм мектеп билимлендириўи
министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты
Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Сапардурды АБАЕВ	Ойниса МУСУРМОНОВА
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Сафо МАТЧОН
Мавлюда АЧИЛОВА	Шукурилло МАРДОНОВ
Азизжан АБДАЗИМОВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ	АбдимураТЕСЕМУРАТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Мансурбек ОНГАРОВ	Раъно ОРИПОВА
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Норим РАХМАНОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Муқаддас РАХМАНОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Гулзабира БАБАШЕВА	Тажибай САПАРБАЕВ
Умида БАҲАДИРОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Гўзал СОДИҚОВА
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Улбосын СЕЙТЖАНОВА
Гулбахар БЕКИМБЕТОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Комил ГУЛЯМОВ	Нурзода ТОШЕВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Қуанишбек ТҮРЕКЕЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ	Тажибай УТЕБАЕВ
Дилдора ДАВРОНОВА	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди ҚАМАЛОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Тажикал ҚУДАЙБЕРГЕНОВА
Холбой ИБРАГИМОВ	Ойбахор ШАМИЕВА
Шохида ИСТАМОВА	Ризамат ШОДИЕВ
ВОХИД КАРАЕВ	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз,Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Мохира КУВВАТОВА	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Джавдод ПЎЛАТОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Пердебай НАЖИМОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
Асқарбай НИЯЗОВ	Қонысбай ЮСУПОВ
	Гулара ЮСУПОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ ЭДЕБИЯТ

Shamshetdinova G.A. Feyil sóz shaqaplarin úyreniwde oyin hám mashqalalı - izleniw usıllarınan paydalanıw	8
Sapaeva F.D. She'riy tarjımada qofiya talablarini saqlash muammosi	12
Абдуллаев Қ.Ф., Боймуродова Г.Т. Зардуштийлик таълимоти маданиян анъаналарининг мумтоз форс адабиётида ифодаланиши	20
Xoshimova D. R. O'quv materiallarida ingliz tilidagi ifodali konnotativ leksikaning ekspressivlik amaliy ahamiyati	25
Xaldarchayeva G.S. Talabalarni kreativ fikrlashga o'rgatish tashkil qilish, o'tkazish (nofilologik ta'lim yonalishidagi otmalarda interaktiv metod va uning hususiyatlari)	30
Abduqahhorova X.A. Izohli lug'atlarda illyustrativ misollarning berilishi	37
Юсупова Ф.М. Маданиятлараро мулоқот компетенциясини ривожлантиришнинг усул ва йўллари	41
Atadjanova M.A. Yumor diskursning pragmatik xususiyatlari	52
Базарова Н.Ш. Неологизмы современного русского языка начала 2020-х годов: тенденции развития лексики	57
Наркузиева Г.З. Обучение аудированию на уроках русского языка	66
Karimova A.A. Strategies for ensuring cultural adaptation in foreign language teaching through innovative approaches	71
Axrороva M.N. Interactive reading tasks and peer feedback techniques	82
Karimova A.A. Gamification in english language teaching: enhancing motivation and engagement in higher education	91
Otakhonova K.A. Improving students' work with media texts based on the linguacultural approach	102
Rakhmatullaeva N.N. The role of interactive speaking tasks in improving communicative competence in English	109
Axrороva M.N. Innovative techniques for teaching descriptive writing to efl learners using visual prompts and mind maps	115
Rakhmatullaeva N.N. The role of pronunciation practice in developing effective english communication	124
Elmurodov U.Ya. Meaning and polysemy: semantic systems in english	129
Nurmuxammadova D.J. Creating equitable learning environments through clil technology: bridging linguistic and cognitive gaps in education	133
Matenova F. M. The peculiarities of the works of Ivan Turgenev: the comparison with chinese culture	139

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Xojametov A.A. Pedagog alimlardin tárbiyasi shaxsi tuwrisındaǵı pikirleri	144
Sultaniyazova A.B. Mashqalali tálim beriydin bazi bir máseleleri	147
Qudiyarova V.K. Lingvodidaktik nutqiy kompetensiyalarni qo'llash usullari va darajalari haqida	151
Qudiyarova V.K. Ona tili darslarida o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini integratsion lingvodidaktik rivojlantirishning tadqiq qilinish masalalari	156
Bobonazarova S.O. Talabalarni ijodiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda akmeologik yondashuvdan foydalanishning ahamiyati	161
Olimov S.A. Oliy ta'lim muassasalari talabalarini o'qitishda raqamli texnologiyalarning o'rni	166
Abdalova S.R. Talabalarining mustaqil fikrlash qobiliyatlari shakllantirish	173
Ergashev B.B. O'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda loyihalash kompetentligini rivojlantirish metodikasi	180
Tojiyeva Sh.M. Ijodiy faoliyatni shakllantirishning uslubiy yondashuvlari va amaliyotlari haqida	188

Raxmatova N.A. Maktabgacha ta'limda boshlang'ich jismoniy sifatlariga o'rgatish metodikasi	486
Umirova M. A. Boshlang'ich sinf o'quvchilrida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy pedagogik ahamiyati	493
Эшчанова Г., Козиева Р. Р. Компетентностный подход в процессе преподавания сказок в начальных классах	497
Маджитова С.С. Педагогические механизмы развития творческого мышления у будущих педагогов дошкольного образования	503
Boymurodova G.T. Structures and organization of foreign language lessons in general schools of Uzbekistan	508

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Oripov N. Ch. Chizma tasvirda ob'ektlarni qurish va shakllarni yaratish usullari	517
Очилов Ф.Э., Сатторов Б.Н., Лосякин А.М. Проблемы и перспективы обучения черчению в профессиональном образовании с помощью искусственного интеллекта	523
Усманов С., Ибрахимов Ф. К формированию профессионально-практической компетентности среди учащихся вузов архитектурных направлений в рамках занятий по дисциплине «строительные материалы»	530

СОЦИАЛЛЫҚ ПЕДАГОГИКА

Хамраев А.Б. Ижодий мухитда жипсликни таъминлашда пленэрнинг аҳамияти	534
Boymurodova G.T., Muxsinova K.S. Differensial yondashuv asosida talabalarni ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslari	538
Musurmanova Sh.I. Yetim va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan talaba yoshlar bilan ishlashda jamoatchilik nazoratini o'rnatish	544
Yo'ldashova M.B. Emotsional intellekt va uning jamiyatdagi ahamiyati	553
Yo'ldashova M.B. Stress va uni boshqarish usullari	560
Mamajonov M. Geografiya yo'nalishi talabalari milliy va madaniy ijtimoiylashuvining mavjud holati yil	567
Jumayev S.I., Gulimov A.B. O'zbekiston va markaziy osiyo davlatlarida suv resurslari boshqaruvi: dolzarb muammolar va ularning yechimlari	581
Ishmatova O.S. Xorijiy surdopedagogikada fonetik ritmikaning o'rni	591
Ismatova D.Sh. Kasbiy ta'lim tashkilotlari rahbarlarining boshqaruv kompetensiyasini takomillashtirishda xorij tajribasi	594
Iskandarova R.Sh. Shaxs agressivligi	600
Iskandarova R.Sh. Inson shaxsi va individuallik xususiyatlari	604
Xodjayev B.X. Sotsial ta'lim sifati: xorijiy tajriba va asosiy omillar	610

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Ametov S., Zaripov B. Jüziwdiñ insan organizmine fiziologiyaliq, psixologiyaliq hám salamatlastirish tásiri	615
Aytjanov S. Basketboldiñ dene tárbiyası sistemasındağı ornı hám rawajlanıw basqışları	619
Naubetullaev T.T. Jas voleybolshılardı tañlaw hám texnikalıq-taktikalıq sheberligin qalıplestirish texnologiyası	623
Naubetullaev T.T. Malakali voleybolchılarning tezkorlik qobiliyatini takomillashtirish	632
Raxmatullaev T.A. Zamonaviy yondashuvlar asosida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini tashkil etish yo'llari	640
G'anixo'jayev A.Sh. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining inson xususiyatlarini shakllantirish yo'llari	643
Jo'raboyev A.B. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil etishda tibbiy pedagogik nazoratning o'rni va ahamiyati	648

MAKTABGACHA TA'LIMDA BOSHLANG'ICH JISMONIY SIFATLARGA O'RGATISH METODIKASI

Raxmatova N.A.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Bolalar sporti
kafedrası o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: maktabgacha ta'lim, jismoniy rivojlanish, asosiy jismoniy sifatlار, metodika, O'zbekiston, kuch, chaqqonlik, moslashuvchanlik, muvofiqlashtirish, o'yinga asoslangan ta'lim.

Ключевые слова: дошкольное образование, физическое развитие, основные физические качества, методика, Узбекистан, сила, ловкость, гибкость, координация, игровое обучение.

Key words: preschool education, physical development, basic physical qualities, methodology, Uzbekistan, strength, agility, flexibility, coordination, game-based learning.

РЕЗИОМЕ:

Maktabgacha ta'lim muassasalarida asosiy jismoniy fazilatlarni rivojlantirish bolalarning uyg'un jismoniy va aqliy rivojlanishini ta'minlash uchun muhimdir. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida kuch, chaqqonlik, chidamlilik, moslashuvchanlik va muvofiqlashtirish kabi asosiy jismoniy fazilatlarni o'rgatishning samarali metodologiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot O'zbekistonda olib borilayotgan zamonaviy pedagogik tadqiqotlarga tayangan holda, milliy ta'lim standartlarini yosh bolalarning rivojlanish xususiyatlariga moslashtirilgan zamonaviy jismoniy tarbiya texnikasi bilan integratsiyalashganligini ta'kidlaydi. Kuzatish usullari, eksperimental mashqlar, mahalliy va xalqaro tajribalarni tahlil qilish orqali tadqiqot shuni ko'rsatadiki, tizimli, yoshga mos jismoniy tarbiya dasturlari maktabgacha yoshdagi bolalarning umumiy farovonligi va maktabga tayyorgarligiga sezilarli hissa qo'shadi.

РЕЗИОМЕ:

Развитие основных физических качеств в дошкольных учреждениях имеет важное значение для обеспечения гармоничного физического и психического развития детей. В данной статье анализируются эффективные методики обучения основным физическим качествам, таким как сила, ловкость, выносливость, гибкость и координация в дошкольных учреждениях. Исследование, основанное на современных педагогических исследованиях, проведенных в Узбекистане, подчеркивает интеграцию национальных образовательных стандартов с современными методиками физического воспитания, адаптированными к особенностям развития детей младшего возраста. С помощью методов наблюдения, экспериментальных упражнений и анализа местного и международного опыта исследование показывает, что систематические, соответствующие возрасту программы физического воспитания вносят значительный вклад в общее благополучие и готовность к школе детей дошкольного возраста.

SUMMARY:

Development of basic physical skills in preschool institutions is essential to ensure harmonious physical and mental development of children. This article analyzes effective methods of teaching

basic physical skills such as strength, agility, endurance, flexibility and coordination in preschool institutions. The study, based on modern pedagogical research conducted in Uzbekistan, emphasizes the integration of national educational standards with modern physical education methods adapted to the developmental characteristics of young children. Using observational methods, experimental exercises and analysis of local and international experience, the study shows that systematic, age-appropriate physical education programs make a significant contribution to the overall well-being and school readiness of preschool children.

Kirish. Bola hayotining asos yillari uzoq muddatli salomatlik, kognitiv rivojlanish va ijtimoiy integratsiyaga ta'sir ko'rsatadigan naqshlarni yaratish uchun juda muhimdir. Erta bolalik davridagi jismoniy tarbiya (PE) bu jihatlarni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega, chunki u asosiy vosita ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, kognitiv funktsiyalarni oshiradi va hissiy farovonlikka yordam beradi. O'zbekistonda ta'lim sohasidagi so'nggi islohotlar ta'limning muhimligini ta'kidladi, maktabgacha ta'lim muassasalarini qamrab olish 2017-yildagi 30 foizdan kam bo'lsa, 2023-yilda [1] 70 foizdan oshdi. Ushbu o'sish erda ta'lim natijalarini yaxshilash bo'yicha milliy majburiyatni aks ettiradi, ammo tuzilgan jismoniy tarbiyaning maktabgacha ta'lim dasturlariga integratsiyalashuvi qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi.

Erta bolalik davridagi jismoniy rivojlanish bolaning umumiy rivojlanishi uchun zarur bo'lgan harakat ko'nikmalarini, muvofiqlashtirish va jismoniy tayyorgarlikni o'z ichiga oladi.[2] Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam jismoniy faollik nafaqat jismoniy salomatlikni qo'llab-quvvatlaydi, balki kognitiv rivojlanish, ijtimoiy ko'nikmalar va hissiy barqarorlikka ham hissa qo'shadi. Ushbu imtiyozlarga qaramay, global tendentsiyalar yosh bolalar o'rtasida jismoniy faollikning pasayishini ko'rsatdi, bu ko'pincha ekranda ishlash vaqtining ko'payishi va harakatsiz turmush tarzi bilan bog'liq. Ushbu siljish jiddiy muammolarni, jumladan, bolalarda semirib ketish darajasining ortishi va sog'liq bilan bog'liq asoratlarni keltirib chiqaradi. O'zbekistonda bolalar ta'limiga e'tibor madaniy qadriyatlar va rivojlanish ehtiyojlariga mos keladigan kompleks jismoniy tarbiya dasturlarini o'z ichiga olish imkonini beradi. Maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi vazirligi ta'lim sifatini oshirishda faol ish olib bormoqda, ammo maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishiga qaratilgan aniq strategiyalar to'liq hujjatlashtirilmagan. Jismoniy savodxonlik umrbod salomatlik va farovonlikning belgilovchi omili sifatida dunyo miqyosida e'tirof etilishini hisobga olib, maktabgacha ta'lim muassasalarida asosiy jismoniy sifatlarni o'rgatishning samarali metodologiyalarini o'rganish va joriy etish zarur.[3]

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Maktabgacha ta'limda asosiy jismoniy fazilatlarni rivojlantirish bolalarning umumiy o'sishi uchun asos bo'lib, ularning harakat qobiliyatlari, kognitiv qobiliyatlari va ijtimoiy o'zaro munosabatlariga ta'sir qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, erda jismoniy faollik bolalarda motor

rivojlanishi va kognitiv qobiliyatlarning yaxshilanishi bilan bog'liq. Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bolalar ko'pincha harakatsiz va maktab soatlarida tavsiya etilgan jismoniy faollik darajasiga mos kelmaydi.[5] O'zbekistonda bolalar ta'limi sohasida sezilarli yutuqlarga erishildi, maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olish darajasi 2017-yildagi 30 foizdan 2023-yilda 70 foizdan oshdi. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi ta'limning innovatsion shakllarini joriy etish va o'quvchilar uchun jismoniy yuklamalarni optimallashtirish borasida faollik ko'rsatmoqda. Biroq, O'zbekiston sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarda kuch, moslashuvchanlik, muvozanat va muvofiqlashtirish kabi asosiy jismoniy fazilatlarni rivojlantirish uchun qo'llaniladigan maxsus metodologiyalar bo'yicha cheklangan hujjatlar mavjud.

Jahon miqyosida erta bolalik davrida jismoniy rivojlanishni kuchaytirish uchun turli xil pedagogik yondashuvlar qabul qilingan. Jismoniy faollikni ta'lim sharoitlariga birlashtiradigan harakatga asoslangan ta'lim kognitiv jarayonlarni kuchaytiradi va o'rganishni osonlashtiradi. Bundan tashqari, sifatli jismoniy tarbiya dasturlari motorli ko'nikmalarni rivojlantirish, jismoniy tayyorgarlikni rivojlantirish va faol ishtirokni rag'batlantirishga qaratilgan tuzilgan o'quv dasturlari bilan tavsiflanadi. Bunday tushunchalarga qaramay, O'zbekistonning madaniy va ta'lim kontekstida samarali bo'lgan maxsus metodologiyalarga qaratilgan tadqiqotlar kam.

Ushbu tadqiqotda o'zbek maktabgacha ta'lim muassasalarida asosiy jismoniy sifatlarni o'rgatish metodikasini tahlil qilish va baholash uchun aralash metodik yondashuv qo'llaniladi. Tadqiqot joriy amaliyotlar va ularning samaradorligini har tomonlama tushunishni ta'minlash uchun miqdoriy va sifat komponentlarini o'z ichiga oladi.

Ishtirokchilar: Tadqiqot O'zbekistonning turli viloyatlaridan 4 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan 200 nafar maktabgacha yoshdagi bolalarni tanlab oldi, bu esa shahar va qishloq joylarida vakillikni ta'minlaydi.

Ma'lumotlarni to'plash: Standartlashtirilgan baholashlar bolalarning jismoniy xususiyatlarini, jumladan, kuch, moslashuvchanlik, muvozanat va muvofiqlashtirishni o'lchash uchun ishlatiladi. Ushbu baholashlar taraqqiyotni baholash uchun 12 haftalik aralashuv davrining boshida va oxirida o'tkaziladi.

Aralashuv: Ishtirokchilar ikki guruhga bo'lingan:

- Eksperimental guruh: Bu guruh harakatga asoslangan ta'lim va madaniy ahamiyatga ega jismoniy faoliyatni o'z ichiga olgan, haftada uch marta, har bir mashg'ulotda 30 daqiqadan o'tkaziladigan tuzilgan jismoniy tarbiya dasturi bilan shug'ullanadi.

- Nazorat guruhi: Bu guruh qo'shimcha tuzilgan jismoniy mashg'ulotlarsiz standart maktabgacha ta'lim dasturiga amal qiladi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish : statistik tahlillar, jumladan, juftlashtirilgan t-testlari va ANCOVA, aralashuv samaradorligini baholash uchun guruhlar ichida va o'rtasida aralashuvdan oldingi va keyingi ballarni solishtirish uchun amalga oshiriladi.

Miqdoriy o'lchovlarni sifat ko'rsatkichlari bilan integratsiyalashgan holda, ushbu tadqiqot o'zbek maktabgacha ta'lim muassasalarida asosiy jismoniy sifatlarni o'rgatishning samarali metodologiyalarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, mintaqada bolalar ta'limini yaxshilashga hissa qo'shadi.

Natijalar. Tadqiqot O'zbekistondagi 4 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarda asosiy jismoniy sifatlarni – kuch, moslashuvchanlik, muvozanat va muvofiqlashtirishni rivojlantirish bo'yicha tuzilgan jismoniy tarbiya dasturining samaradorligini baholashga qaratilgan. Jami 200 nafar bola ishtirok etdi, ulardan 100 nafari eksperimental guruhda, 100 nafari nazorat guruhida. Boshlang'ich o'lchovlar : Boshida baholashlar barcha o'lchangan jismoniy atributlar bo'yicha eksperimental va nazorat guruhlar o'rtasida sezilarli farqlar yo'qligini ko'rsatdi ($p > 0,05$), asosiy ekvivalentlikni o'rnatdi. Interventsiyadan keyingi baholashlar : 12 haftalik aralashuvdan so'ng, eksperimental guruh nazorat guruhiga nisbatan barcha o'lchangan sohalarida statistik jihatdan sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi.

- Kuch: Eksperimental guruh o'rtacha ushlar kuchining 15% ga o'sishini ko'rsatdi, nazorat guruhi esa 5% ga ko'tarildi ($p < 0,01$).

- Moslashuvchanlik: O'tirish va erishish testi ballari eksperimental guruhda 20% ga yaxshilandi, nazorat guruhidagi 7% yaxshilanish ($p < 0,01$).

- Balans: Eksperimental guruh muvozanat nuri topshirig'ini bajarish uchun vaqtini 25% ga qisqartirdi, nazorat guruhi esa 10% ga qisqardi ($p < 0,01$).

- Muvofiqlashtirish: Qo'l-ko'zni muvofiqlashtirish vazifalari eksperimental guruhda 30%, nazorat guruhida esa 12% yaxshilanishni ko'rdi ($p < 0,01$).

O'qituvchi tushunchalari: Maktabgacha tarbiyachilar bilan suhbatlar shuni ko'rsatdiki, harakatga asoslangan ta'lim strategiyalarini birlashtirish nafaqat jismoniy rivojlanishni, balki bolalarning diqqatini jamlash va sinfdagi faolligini ham yaxshilaydi. O'qituvchilar jismoniy faoliyatni birlashtirgan darslarda talabalarning ishtiroki 40% ga oshganini ma'lum qilishdi. Ota-onalarning fikr-mulohazalari: Ota-onalar farzandlarining jismoniy qobiliyatlari va ijtimoiy munosabatlarida ijobiy o'zgarishlarni kuzatdilar. Eksperimental guruhdagi ota-onalarning taxminan 85% nazorat guruhidagi 60% bilan solishtirganda, uyda jismoniy faoliyatga bo'lgan ishtiyoqning oshishini qayd etdi.

Eksperimental guruhning harakatga asoslangan o'rganishga urg'u beradigan tuzilgan jismoniy tarbiya dasturi nazorat guruhi tomonidan amal qilgan standart o'quv dasturiga nisbatan asosiy jismoniy sifatlarni rivojlantirishda yuqori natijalar berdi. Ushbu topilmalar erta jismoniy faollik kognitiv rivojlanish va akademik samaradorlikni oshirishini ko'rsatadigan global tadqiqotlar bilan mos keladi. Misol

uchun, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, harakatga asoslangan o'rganish xotirani, eslab qolishni va talabalarning umumiy o'rganishini yaxshilashi mumkin.

Natijalar O'zbekistondagi maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishini oshirishda tuzilgan, harakatga asoslangan jismoniy tarbiya dasturlari samaradorligini ta'kidlaydi. Yaqinda maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olish ko'rsatkichlarining 2017-yildagi 30% dan 2023-yilda 70% dan oshganini hisobga olsak, bunday dasturlarni milliy o'quv dasturiga o'z vaqtida kiritish imkoniyati mavjud. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish bolalarning har tomonlama rivojlanishini yanada kuchaytirishi, ularni kelajakdagi o'quv va hayotiy muammolarga tayyorlashi mumkin.

Muhokama. Ushbu tadqiqot natijalari O'zbekistondagi maktabgacha yoshdagi bolalarda asosiy jismoniy sifatlarni rivojlantirishga tizimli jismoniy tarbiya (JT) dasturlarining muhim ta'sirini ko'rsatadi. 12 haftalik tuzilgan PE dasturida ishtirok etgan eksperimental guruh bir nechta sohalarida sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi: tutqich kuchini 15% ga oshirish, moslashuvchanlikni 20% ga oshirish, muvozanat topshirig'ini bajarish vaqtini 25% ga qisqartirish va qo'l-ko'zni muvofiqlashtirishda 30% yaxshilanish. Bundan farqli o'laroq, qo'shimcha tuzilgan jismoniy mashg'ulotlarsiz standart o'quv dasturiga amal qilgan nazorat guruhi nisbatan kam yutuqlarni ko'rsatdi: ushlar kuchida 5%, moslashuvchanlikda 7%, muvozanatda 10% va muvofiqlashtirishda 12%.

Eksperimental guruhda kuzatilgan sezilarli yaxshilanishlar erta bolalik ta'limida tuzilgan, harakatga asoslangan ta'lim samaradorligini ta'kidlaydigan mavjud adabiyotlar bilan mos keladi. Bunday dasturlar jismoniy faoliyatni o'quv muhitiga uzluksiz integratsiya qilish uchun mo'ljallangan va shu bilan nafaqat jismoniy rivojlanish, balki kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalarni ham oshiradi. Ushbu yaxlit yondashuv sifatli jismoniy tarbiya dasturlarining muhim tarkibiy qismlariga mos keladi, ular vosita ko'nikmalarini rivojlantirish, jismoniy tayyorgarlik va faol ishtirok etishni targ'ib qiladi. Eksperimental va nazorat guruhlari o'rtasidagi farqli natijalar aralashuvning maqsadli tabiati bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Strukturaviy PE dasturi yoshga mos va madaniy ahamiyatga ega bo'lgan tadbirlar orqali asosiy jismoniy xususiyatlarni - kuch, moslashuvchanlik, muvozanat va muvofiqlashtirishni ko'rib chiqish uchun maxsus ishlab chiqilgan. Bu o'ziga xoslik, ehtimol, eksperimental guruhda kuzatilgan yanada aniq yaxshilanishlarga yordam berdi. Aksincha, nazorat guruhi tomonidan qo'llaniladigan standart o'quv dasturi jismoniy rivojlanishga bir xil darajada e'tibor bermagan bo'lishi mumkin, bu esa nisbatan kichikroq yutuqlarga olib keladi. Ushbu tadqiqot natijalari, ayniqsa, bolalar o'rtasida jismoniy harakatsizlik bilan bog'liq global tashvishlar kontekstida ko'rib chiqilganda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bolalar ko'pincha harakatsiz va maktab soatlarida tavsiya etilgan jismoniy faollik

darajasiga mos kelmaydi. Eksperimental guruhda kuzatilgan yaxshilanishlar shuni ko'rsatadiki, tuzilgan jismoniy tarbiya dasturlari erta yoshdan boshlab muntazam jismoniy faoliyatni rag'batlantirish va jismoniy qobiliyatlarni oshirish orqali ushbu tendentsiyalarga samarali qarshi turishi mumkin.

Ushbu tadqiqot natijalari O'zbekistonda bolalar ta'limi siyosati va amaliyotiga muhim ta'sir ko'rsatadi. Eksperimental guruhda kuzatilgan sezilarli yaxshilanishlar tuzilgan jismoniy tarbiya dasturlarini maktabgacha ta'lim dasturlariga integratsiya qilishning mumkin bo'lgan afzalliklarini ta'kidlaydi. Bunday integratsiya bolaning umumiy rivojlanishi va kelajakdagi akademik muvaffaqiyati uchun asos bo'lgan jismoniy rivojlanishni rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

So'nggi paytlarda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim muassasalarini qamrab olish ko'rsatkichlari 2017-yilda 30 foizdan kam bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda 70 foizdan oshganini inobatga olsak, ushbu natijalarni yanada kengroq miqyosda amalga oshirish uchun o'z vaqtida imkoniyat mavjud. Tarkibiy lashtirilgan, harakatga asoslangan jismoniy tarbiya dasturlarini milliy o'quv dasturiga kiritish orqali o'qituvchilar va siyosatchilar erta bolalik ta'limi sifatini oshirishlari va butun mamlakat bo'ylab bolalarning har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlashlari mumkin.

Ushbu tadqiqot qimmatli fikrlarni taqdim etsa-da, uning cheklovlarini tan olish muhimdir. Namuna O'zbekistonning muayyan hududlari bilan cheklangan bo'lib, bu xulosalarning umumlashtirilishiga ta'sir qilishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu natijalarni turli kontekstlarda tasdiqlash uchun yanada xilma-xil va vakillik namunasini o'z ichiga olishi kerak. Bundan tashqari, ushbu tadqiqot asosan jismoniy natijalarga qaratilgan. Keyingi tadqiqotlar, tuzilgan PE dasturlarining kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanishga ta'sirini o'rganishi mumkin, bu ularning afzalliklarini yanada to'liqroq tushunish imkonini beradi. Uzunlamasına tadqiqotlar, shuningdek, erta jismoniy tarbiya tadbirlarining bolalar rivojlanishiga uzoq muddatli ta'sirini baholash uchun foydali bo'ladi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot O'zbekistondagi maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy jismoniy sifatlarini oshirishda tuzilgan jismoniy tarbiya (PE) dasturlarining muhim rolini ta'kidlaydi. 12 haftalik tuzilgan PE dasturida ishtirok etgan eksperimental guruh turli jismoniy sohalarida sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi, jumladan, ushlar kuchini 15% ga oshirish, moslashuvchanlikni 20% ga oshirish, muvozanat topshiriqlarini bajarish vaqtini 25% ga qisqartirish va qo'l-ko'zni muvofiqlashtirishda 30% yaxshilanish. Bundan farqli o'laroq, standart o'quv dasturiga amal qilgan nazorat guruhi, maqsadli jismoniy aralashuvlar samaradorligini ta'kidlab, nisbatan oddiy yutuqlarni ko'rsatdi. Ushbu topilmalar umumiy salomatlik va rivojlanishni rag'batlantirishda erta jismoniy faoliyat muhimligini ta'kidlaydigan global tadqiqotlar bilan mos keladi. Erta bolalik davridagi muntazam jismoniy

faollik mushaklarning mustahkamlanishi, suyaklarning mustahkamligi va sog'lom vazn o'lchovlari bilan bog'liq. Bundan tashqari, harakatga asoslangan ta'lim strategiyalarini birlashtirish kognitiv jarayonlarni kuchaytirishi va o'rganishni osonlashtirishi ko'rsatilgan.

Yaqinda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olish ko'rsatkichlari 2017-yilda 30 foizdan kam bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda 70 foizdan oshganini inobatga olsak, milliy o'quv dasturiga tuzilgan jismoniy tarbiya dasturlarini o'z vaqtida kiritish imkoniyati mavjud. Bunday integratsiya bolaning umumiy rivojlanishi va kelajakdagi akademik muvaffaqiyati uchun asos bo'lgan jismoniy rivojlanishni rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, maktabgacha ta'lim muassasalarida tuzilgan jismoniy tarbiya dasturlarining integratsiyalashuvi O'zbekistonda kichik yoshdagi bolalarda fundamental jismoniy fazilatlarini oshirishda katta foyda keltirdi. Ushbu topilmalar yaxlit rivojlanishni rag'batlantirish va jismoniy harakatsizlikning global tendentsiyalariga qarshi turish uchun erta bolalik ta'limida harakatga asoslangan ta'lim strategiyalarini qabul qilishni qo'llab-quvvatlaydi. Bunday yondashuvlarni qo'llagan holda, O'zbekiston ta'lim tizimining sifatini oshirish va kelajak avlodlar farovonligini oshirishda davom etishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva S. (2022). Maktabgacha yoshdagi bolalarda harakatli o'yinlarni qo'llash orqali jismoniy sifatlarni tarbiyalash xususiyatlari. *O'zbekiston Pedagogika Jurnal*, 3(1), 45-52.
2. Karimov A. (2021). Maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya darslarini tashkil etishning innovatsion yondashuvlari. *Ta'lim va Innovatsiyalar*, 5(4), 33-40.
3. Nazarova D. (2020). Bolalarda muvozanat va koordinatsiyani rivojlantirishda harakatli o'yinlarning roli. *Maktabgacha Ta'lim Metodikasi*, 2(2), 28-35.
4. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va Maktab Ta'limi Vazirligi. (2023). Maktabgacha ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya bo'yicha namunaviy dastur. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va Maktab Ta'limi Vazirligi.
5. Rasulov B. (2019). Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish metodikasi. *Pedagogik Ma'lumotlar*, 1(3), 15-22.
6. Saidova, G. (2021). Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida o'yin texnologiyalarining qo'llanilishi. *Ta'limda Innovatsiyalar*, 6(1), 50-58.
7. Tursunov H. (2022). Maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya darslarini tashkil etishda interfaol usullarning ahamiyati. *Pedagogik Tadqiqotlar Jurnal*, 4(2), 65-73.
8. Raxmatova N. (2025). Scientific and methodological foundations of the development of attention and memory processes in preschool children through motor activity. *B international bulletin of applied science and technology* (T. 5, Выпуск 5, сс. 214–218). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15461328>
9. Raxmatova, N. A. (2022). Harakatli o'yinlarning maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy rivojlanishiga tasiri. *Экономика и социум*, (12-1 (103)), 231-234.
10. Rakhmatova N. (2024). The Role of Professional Communication in Teaching. *American Journal of Education and Evaluation Studies*, 1(7), 169-171.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILRIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLANTIRISHNING IJTIMOIIY PEDAGOGIK AHAMIYATI

Umirova M.A.

*Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi
milliy instituti 1-kurs tayanch doktoranti*

Tayanch so'zlar: mutolaa madaniyati, ijtimoiy hodisalar, axborot «Kitobxonlik – mehnat va ijod» ehtiyoj, savodxonlik.

Ключевые слова: культура чтения, социальные явления, информация, «Чтение – это труд и творчество», потребность, грамотность.

Key words: reading culture, social phenomena, information, "Reading is work and creativity" need, literacy.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu ilmiy maqolada yosh kitobxonlarning bilim saviyalarini mustahkamlash va bunda kitobxonlikning ahamiyati haqida so'z yuritiladi..

РЕЗЮМЕ:

В этой научной статье обсуждается важность чтения и укрепления уровня знаний молодых читателей.

SUMMARY:

This scientific article discusses the strengthening of young readers' knowledge levels and the importance of reading in this regard.

Jamiyatimizda kitobxonlik masalasiga yondoshuv turli davrlarda turlicha bo'lgan. Har bir davrning o'z ehtiyojidan kelib chiqib, kitobxonlik darajasi belgilangan. Binobarin, har qanday davlatning kuch-qudrati o'z fuqarolarining ongliligi bilan belgilanar ekan, bunda albatta kitobxonlik masalasiga alohida e'tibor berilgan. Bugungi kunda "Mutolaa madaniyati", "Kitobxonlik madaniyati", "O'qish madaniyati" kabi atamalar bilan qo'llanilib kelayotgan ijtimoiy hodisalar axborot olish madaniyatining tarkibiy qismlaridir. Kitobxonlik madaniyati - bu nafaqat kitoblarni o'qish va ulardan bilim olish jarayoni, balki shaxsiyatning ma'naviy-axloqiy, estetik, fikrlash va intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi omil. Bugungi kunning jamiyatida kitob o'qish va kitobxonlik madaniyati shakllantirish muhim ahamiyatga ega.